

Jerzy Ładysz

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

WPŁYW GLOBALIZACJI NA ROZWÓJ GOSPODAREK NARODOWYCH

1. Wstęp

Globalizacja jest pojęciem odnoszącym się do opisu zasadniczych tendencji w światowej ekonomii, polityce, demografii, życiu społecznym i kulturze, polegających na rozprzestrzenianiu się analogicznych zjawisk, i to niezależnie od kontekstu geograficznego i stopnia gospodarczego zaawansowania danego regionu, prowadzących do ujednolicania się obrazu świata jako homogenicznej całości wzajemnie powiązanych elementów [*Nowa encyklopedia...*1999]. Globalizacja może być postrzegana jako zanik barier w światowym przepływie informacji, pomysłów, czynników (głównie kapitału i wyspecjalizowanej siły roboczej), technologii i towarów.

W najszerszym rozumieniu globalizacja oznacza, że zjawiska regionalne, pozostające nadal w realnym oddaleniu geograficznym, mają swoje odpowiedniki w innej części globu. W tym sensie znamionuje ona ponadnarodowy charakter procesów ekonomicznych i kulturowo-społecznych. Wprawdzie świat nadal dzieli się na terytoria narodowe i odrębne państwa, jednak coraz większy zakres zjawisk społecznych, ekonomicznych, kulturowych i demograficznych w ich obrębie przekracza tradycyjnie rozumiane granice narodowe i państwowe. Współcześnie mamy do czynienia z niebywałą intensyfikacją relacji społecznych na skalę światową, dzięki której zjawiska regionalne wiążą się ze sobą, mają swoje odpowiedniki w różnych częściach globu, a rozwój w każdym zakątku świata musi być rozumiany jako postępujące uczestnictwo w zjawiskach globalnych. W tym sensie mówi się, że świat dzisiejszy to jedna wielka globalna ekumena (U. Hannerz).

Globalizacja ekonomiczna jest rozumiana jako postępujące umiędzynarodowienie działalności gospodarczej lub – inaczej – jako coraz większe scalanie gospodarek naro-

dowych, prowadzące do powstawania jednolitej gospodarki światowej. Globalizacja ekonomiczna jest procesem bardziej abstrakcyjnym, mniej zinstytucjonalizowanym i nie odwołującym się intencjonalnie do konkretnych gospodarek narodowych. Jest to widoczne, gdy bierze się pod uwagę rozwój technologiczny masowej komunikacji międzynarodowej, zwłaszcza media elektroniczne, niebywałą dynamikę handlu międzynarodowego czy światowe finanse.

Procesy globalne są niezależne od konkretnych terytoriów narodowych. Do podmiotów globalizacji w sferze ekonomicznej zalicza się [Liberska 1998, s. 28]:

- 1) przedsiębiorstwa krajowe, których zakres działania przekracza granice danej gospodarki,
- 2) przedsiębiorstwa międzynarodowe,
- 3) gospodarki narodowe,
- 4) międzynarodowe ugrupowania integracyjne,
- 5) międzynarodowe organizacje gospodarcze.

Przedmiotem dalszej analizy jest ukazanie wpływu globalizacji na rozwój gospodarek narodowych. Wpływu tego nie można ocenić jednoznacznie, podobnie jak rozumienie globalizacji dalekie jest od jednoznaczności i bywa nacechowane ideologicznie (zależy od tego, czy akceptuje się ogólne tendencje światowej gospodarki i kultury czy też konfrontuje je z przeszłością, uważaną za stan bardziej harmonijny i odpowiedni). Przeciwnicy teorii globalizacji ekonomicznej podkreślają, że nadal 80% światowej gospodarki pozostaje poza systemem powiązań stanowiących podstawę globalnego ładu gospodarczego [Nowa encyklopedia... 1999], to zaś oznacza, że dotyczy ona głównie państw najbogatszych, dysponujących głównymi zasobami finansowymi.

2. Przejawy wpływu globalizacji na rozwój gospodarczy

Nie ulega wątpliwości, że procesy globalizacji mają zasadniczy wpływ na międzynarodowe stosunki gospodarcze i polityczne oraz stwarzają nowe wyzwania dla poszczególnych podmiotów globalizacji. Próbuując określić oddziaływanie globalizacji na rozwój gospodarczy, należy rozważyć następujące przejawy globalizacji w sferze ekonomicznej:

- przyczynia się do eliminacji wszelkich barier i prowadzi do powstania globalnego rynku [Kleer 2000, s. 20-38],
- zwiększa wzajemne zależności rynków i produkcji, prowadząc do ich większego ujednolichenia,
- przyspiesza dystrybucję dóbr i usług oraz zwiększa do nich dostęp,
- umacnia rolę instytucji i korporacji ponadnarodowych, co ma wpływ na dalszą liberalizację handlu,
- eksponuje słabe umiejętności międzynarodowych organizacji finansowych i gospodarek krajowych szybkiego dostosowywania się do nowych wyzwań i stawiania

czoła pojawiającym się zagrożeniom; wskazuje to na potrzebę zreformowania nie tylko MFW, ale i całego międzynarodowego systemu monetarnego,

- zmienia koncepcję „suwerenności państwa”, ponieważ znaczenie suwerenności politycznej wydaje się tracić na znaczeniu na rzecz suwerenności gospodarczej,
- może zwiększać przepaść między bogatymi i biednymi, i to zarówno w skali światowej, jak i w skali poszczególnych państw,
- przyczynia się również do rosnącego bezrobocia w niektórych regionach.

Globalizacja kształtuje przemiany zarówno w gospodarce światowej jako całości, jak i w gospodarkach poszczególnych krajów. Stwarza ona instytucjom rynkowym i konsumentom wiele szans, takich jak: **łatwiejszy przepływ towarów i usług, technologii i kapitału oraz bardziej efektywna alokacja zasobów**. Globalizacja sprzyja wzrostowi obrotów w handlu zagranicznym dzięki znoszeniu barier w polityce handlowej poszczególnych krajów i regionów. Rozwój nowych technologii informacyjnych przyczynił się do znacznego spadku kosztów transportu, komputeryzacji i telekomunikacji.

Globalizacja gospodarki z jednej strony może wpływać na większą otwartość gospodarek, wyrównywać różnice w rozwoju, umacniać poczucie wspólnoty interesów, z drugiej zaś **czyni narodowe gospodarki wrażliwymi na każde załamanie na rynkach światowych**, takie jak: krach finansowy, recesja, kryzysy strukturalne czy bezrobocie. Gospodarcza zależność między krajami widoczna była już w czasie krachu giełdowego na Wall Street w 1929 r. oraz w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia, kiedy to z powodów politycznych szejkowie arabscy kilkakrotnie podnieśli ceny ropy naftowej, co spowodowało olbrzymie perturbacje gospodarcze w świecie zachodnim.

Przedsiębiorstwa działają w mikro- i makrootoczeniach, których procesy wpływają na tendencję do globalnego podejścia do działalności na rynku. Wśród nich wyróżnić można: globalizację źródeł surowców, czyli poszukiwanie zagranicznych źródeł surowców i materiałów do produkcji; mobilność kapitału i siły roboczej; zmniejszenie kosztów informacji; nowe i ciągle zmieniające się rynki, tworzące możliwości ekspansji; ekonomię skali w zakresie ceny i jakości; liberalizację handlu i działalności gospodarczej; tendencję do homogenizacji popytu, co powoduje, że konsumenci stają się „globalni” oraz występują globalne zmiany technologiczne [Karcz 2000, s. 136]. Obecnie ważnym powodem do internacjonalizacji działalności przedsiębiorstwa jest **obniżenie kosztów produkcji**, a tym samym zwiększenie stopy zysku przedsiębiorstwa dokonującego inwestycji [Bartkiewicz 1998, s. 12].

Można znaleźć dostatecznie dużo dowodów na to, że **inwestycje korporacji wielonarodowych przyczyniają się pośrednio lub bezpośrednio do wzrostu gospodarczego oraz zwiększonego zatrudnienia**. Duża liczba korporacji posiada większą potęgę gospodarczą niż niektóre państwa narodowe, w których granicach one operują. Na przykład połączone dochody ze sprzedaży Mitsubishi, Mitsui, ITOCHU, Sumitomo, Marubeni i Nissho Iwai – sześciu największych korporacji japońskich – są prawie równe połączonemu PKB całej Ameryki Południowej. Korporacje wielonarodowe, posiadające 90% wszystkich technologii i patentów na całym świecie, są zaangażowane w 70% światowego handlu. Więcej niż połowa pochodzi tylko z pięciu państw: Francji,

Niemiec, Holandii, Japonii i Stanów Zjednoczonych. Pomimo rosnącej liczby korporacji wielonarodowych największa potęga gospodarcza wciąż jest skoncentrowana w rękach tej czołówki.

Patrząc na globalizację z punktu widzenia ekonomicznego, nie można zapominać o jeszcze jednym nowym zjawisku. Są nimi **procesy konsolidacji dużych firm**, a zwłaszcza fuzje, mające istotny wpływ na funkcjonowanie gospodarki światowej. Skala i rozmiary tych operacji przewyższają znacznie podobne procesy z przeszłości, zarówno pod względem wartości pojedynczych transakcji, jak i globalnie – sumując wartość wszystkich fuzji. Konsolidacja ta dotyczy nie tylko spółek z jednego państwa, lecz również połączeń firm z różnych krajów, tworzących międzynarodowe korporacje. Stanowi to swego rodzaju nową jakość, są to firmy świetnie przystosowane do wdrażania nowych technologii i obniżki kosztów. Nie należy się jednak obawiać upadku mniejszych firm. Według ekspertów, zawsze znajdą one swoją niszę rynkową i w przyszłości przerosną te większe [Góźdz 2005, s. 63].

Nie ulega wątpliwości, że globalizacja **upodabnia i osłabia wpływ administracji państwowych** w różnych krajach kapitalistycznych. Maleje wpływ instytucji i programów rządowych, kreujących politykę gospodarczą państwa. W coraz większym stopniu jakość funkcjonowania administracji zależy od morale oraz kwalifikacji polityków i urzędników.

W dobie postępującego umiędzynarodowienia gospodarki rynek światowy przestaje być zbiorem rynków narodowych i międzynarodowych, stając się raczej globalnym rynkiem poszczególnych produktów. W konsekwencji tego kraje i ich władze gospodarcze tracą na znaczeniu, zyskują zaś je firmy wielonarodowe, coraz mniej poddające się zewnętrznej kontroli, w tym kontroli narodowych władz publicznych. Wobec tego **nieskuteczne stają się niektóre rodzaje polityki gospodarczej** (np. polityka ochrony konkurencji na rynku narodowym).

Globalizacja usuwa dotychczasowe problemy, ale też rodzi nowe. Przestaje obojętnie traktować tradycyjny pogląd o zbędności reguł działania rynku światowego w obliczu automatycznego sterowania nim za pośrednictwem swobodnej wymiany międzynarodowej. Potrzebna staje się np. **ochrona konkurencji i konsumentów przed rosnącą siłą firm wielonarodowych**. Ponieważ proces globalizacji gospodarczej jest oparty na zasadach rynkowych (dokonuje się w głównej mierze za pośrednictwem prywatnych podmiotów maksymalizujących zysk), przyczyni się on zapewne do **wzrostu światowych dochodów** i poprawy standardu życia w większości krajów.

Większy dochód rodzi jednak problem podziału nadwyżki między kraje oraz między poszczególnych członków społeczeństw, na skutek czego **pogłębia się przepaść między bogatymi a biednymi krajami**. Duże dysproporcje w rozwoju poszczególnych krajów są postrzegane jako przejaw niesprawiedliwego podziału korzyści z handlu zagranicznego tudzież integracji ekonomicznej, co prowadzi do eskalacji działań przeciwników globalizacji. W 1990 r. najbogatsze państwo świata było 45-krotnie bogatsze od najbiedniejszego (w 1870 r. wskaźnik ten wynosił 900%, a przed rewolucją przemysłową, w połowie XVIII w., dochód na mieszkańca Europy Zachodniej był tylko o 30% wyższy niż w Chi-

nach i Indiach [Baldwin, Martin, Ottaviano 2001, s. 5]. Obecnie przeciętny dochód w 20 najuboższych państwach jest 37 razy niższy niż w 20 najbogatszych. Blisko połowa ludzkości (2,8 mld) żyje za mniej niż dwa dolary dziennie, a co piąty człowiek na Ziemi (1,2 mld) – za zaledwie jeden dolar. Przestrzeń między najbogatszymi i najbiedniejszymi krajami świata powiększa się w zatrważającym tempie: jeszcze 40 lat temu była ona dwa razy mniejsza [*Attacking Poverty...* 2000-2001, s. 1]. Niektórzy optymiści twierdzą co innego (że przepaść ta maleje), ale D.S. Landes zauważa, iż po stronie biednych umieszczają oni całą Azję, której południowo-wschodnia część chwalić się może od dłuższego czasu spektakularnymi wskaźnikami rozwoju [Landes 2000, s. 579]. Rewolucja przemysłowa zapoczątkowała uprzemysłowienie i wzrost gospodarczy w Europie Zachodniej, czyniąc jej mieszkańców bardziej zamożnymi. Podobny proces nie dokonał się jednak ani w Afryce, ani w niektórych krajach Ameryki Południowej czy Azji. Co więcej, w olbrzymiej grupie krajów obserwować można szybko postępującą pauperyzację ludności, natomiast produkt krajowy brutto zamiast rosnąć maleje. Przedstawia to tabela 1.

Tabela 1. Kraje rozwijające się, w których PKB na osobę spadł w 2003 r.

Państwo	Dynamika PKB (w %)
Afryka	
Zimbabwe*	-9,3
RPA	-7,5
Seszele	-5,1
Etiopia	-3,9
Wybrzeże Kości Słoniowej	-2,8
Burundi	-0,5
Ameryka Południowa	
Wenezuela	-7,6
Gujana	-0,8
Ekwador	-0,4
Brazylia	-0,2
Azja	
Timor Wschodni	-2,7

* Zimbabwe – nie osiągnęło wzrostu ekonomicznego od 1998 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*World Economic...* 2004, s. 206-209].

W dodatku rosnąca światowa produkcja dóbr powoduje postępującą **dewastację środowiska naturalnego**, co budzi coraz większe zaniepokojenie społeczności międzynarodowej.

Proces globalizacji niesie ze sobą wiele konsekwencji dla struktur gospodarczych. Jedną z nich jest **homogenizacja i unifikacja technologii, produkcji i konsumpcji**. Łączy się ona z **dyfuzją innowacji**, poprzez które w sensie ekonomicznym rozumie się wdrażanie nowych technologii, organizacji i instytucji [Nowa encyklopedia... 1999]. Innowacje oznaczają także pomyślną ekonomicznie eksploatację nowych pomysłów, których efektem są: nowe bądź udoskonalone produkty, nowe bądź zmodernizowane metody wytwórczości i/lub zmiany organizacyjne w produkcji. Procesy innowacyjne, coraz rzadziej zamykające się w ramach pojedynczej firmy, wymagają wspólnych działań wewnętrznych i zewnętrznych. Firmy są innowacyjne nie tylko dzięki własnej zdolności organizacyjnej, ale także poprzez kontakty zewnętrzne ze swoimi dostawcami i partnerami w biznesie. Komunikacja, współpraca i koordynacja między poszczególnymi podmiotami w sieci są niezbędnym warunkiem tworzenia i dyfuzji nowych produktów i usług.

3. Wybrane aspekty wpływu globalizacji na rozwój polskiej gospodarki

Wpływ globalizacji na Polskę wymaga jeszcze pełnego zdefiniowania. Niemniej jednak należy uwzględnić, co następuje:

- Czynniki zewnętrzne coraz bardziej zyskują na znaczeniu. Kilka ostatnich kryzysów w gospodarce światowej ujawniło wrażliwość gospodarek krajowych i ich słabe możliwości adaptacyjne. Przykłady Meksyku, Tajlandii, Rosji czy Argentyny pokazują, że gospodarki narodowe mogą nagle ucierpieć wskutek zmian koniunktury gospodarczej na świecie.
- Globalizacja stwarza poważne zagrożenie w tych sektorach rynku finansowego, gdzie wysoki poziom umiędzynarodowienia i liberalizacji łączy się z zacofaniem oraz brakiem mechanizmów dostosowawczych struktur i instrumentów instytucjonalnych.
- Liberalizacja handlu prowadzi do nasilenia konkurencji. Dlatego polscy producenci będą musieli podnosić swoją konkurencyjność. Z drugiej strony muszą otrzymać większą pomoc ze strony państwa. Obejmuje to również zwiększenie działań promujących handel po stronie polskich ambasad i konsulatów poprzez „diplomację gospodarczą”.
- Globalizacja zwiększa też i czyni pilnymi potrzeby zmodernizowania struktury produkcji, przezwyciężenia luki informacyjnej i podniesienia jakości edukacji w Polsce.
- Globalizacja jest ważnym argumentem przemawiającym za dalszą integracją Polski ze strukturami zachodnioeuropejskimi, ponieważ takie organizacje jak Unia Europejska będą stanowiły dla Polski podstawowe środowisko dostosowywania się do globalizacji, podnoszenia bezpieczeństwa ekonomicznego i możliwości konkurencyjnych gospodarki.

4. Podsumowanie

Globalizacja nie jest procesem zakończonym i trudno przewidzieć, do jakich efektów doprowadzi w przyszłości. W obronie przed globalizacją główne regiony ekonomiczne świata, tj. kraje Unii Europejskiej, kraje Ameryki Północnej oraz Japonia z krajami Południowo-Wschodniej Azji, wzmacniają swoje szeregi, integrując się gospodarczo. Integracja Polski ze strukturami zachodnioeuropejskimi powinna ułatwić wejście w ten nurt i wykorzystanie pozytywnych stron globalizacji. By sprostać globalnej rzeczywistości, państwa muszą stawiać na konkurencyjność i innowacyjność podmiotów gospodarczych, czyli na gospodarkę opartą na wiedzy.

Literatura

- Attacking Poverty with a Three-Pronged Strategy*, „World Bank Policy and Research Bulletin” 2000 nr 4, 2001 nr 1, Waszyngton.
- Baldwin R., Martin P., Ottaviano G., *Global Income Divergence, Trade, and Industrialization: The Geography of Growth Take-Offs*, „Journal of Economic Growth” 2001 vol. 6.
- Bartkiewicz P., *Przedsiębiorstwa wielonarodowe i rynek globalny*, Politechnika Poznańska, Poznań 1998.
- Góźdz A., *Globalizacja w gospodarce światowej*, [w:] *Integracja europejska w międzynarodowej perspektywie. Wybrane problemy*, red. M. Dudek, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2005.
- Karcz K., *Proces globalizacji a standaryzacja strategii w marketingu międzynarodowym*, [w:] *Globalizacja gospodarki światowej*, red. T. Czuna, Wyd. M. Skurczyński, Uniwersytet Gdański, Instytut Handlu Zagranicznego, Sopot 2000.
- Kleer J., *Globalizacja: 21 znaków zapytania*, SGH, Warszawa 2000.
- Landes D.S., *Bogactwo i nędza narodów*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 2000.
- Liberska B., *Procesy globalizacji i regionalizacji w gospodarce światowej*, [w:] *Globalizacja gospodarki światowej z integracją regionalną*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 1998.
- Nowa encyklopedia powszechna*, PWN, Warszawa 1999.
- World Economic Outlook. The Global Demographic Transition*, International Monetary Fund, Waszyngton, wrzesień 2004.

INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMIES

Summary

On the basis of rich literature of the subject in the article the author carried out the analysis of the most important impact of globalization, taking place in the economic sphere, on the development of national economies. Conclusions of the research were applied also to the Polish economy. Accession of Poland to the structures of the European Union should facilitate the adaptation of national market to global processes.